

Veiksmazodžių kertelė

Tikriausiai esate girdėję žodžius: „Maža garbė svetimom kalbom kalbėti, didi gėda savos gerai nemokėti“ (Jonas Jablonskis). Kalba – ne šiaip žodžių rinkinys. Tai kiekvienos tautos gyvybės versmė. Į ją laiko ir įvairių istorinių, socialinių aplinkybių tėkmė neišvengiamai įneša šapų ir net rąstų, kurie ne taip lengvai išplaukia sau. Patys turime stengtis kalbėti taisyklingai, neteršti žodyno svetimybėmis, o pasiskolintus kitų kalbų ar laisvojo stiliaus žodžius ar jų junginius turime mokėti vartoti kūrybiškai, saikingai ir atsakingai.

Ar gerai mokame lietuvių kalbą? Aišku, kad mokame. Nagi nagi... Kadangi tyrėjams eksperimentai būtini kaip oras, tai ir siūlome pasitikrinti žinias. Tebūnie mūsų susitikimai žodžių kertelėje įdomūs ir naudingi!

APJUNGTI

Šis veiksmazodis yra neteiktinas vertinys, bet, deja, dažnokai vartojamas. Dažnai pasakoma: „Šias dvi taisykles galima **apjungti** į vieną.“ Bet pamirštama, kad jas galima tik **sujungti**, t. y. suformuluoti vieną bendrą taisyklę.

GAUTIS

Šio žodžio vartotojai klumpa, atrodytų, lygioje vietoje. „**Gautis**“ nereiškia savaiminio gavimo. Įsivaizduokime: du jaunieji tyrėjai sprendžia sudėtingą uždavinį. Vienas klausia: „Ar jau **gavai** uždavinio atsakymą? Man nieko **nesigauna**...“ Kitas, kuris domisi ne tik matematika, bet ir lietuvių kalbos gramatika, atsiliepia šitaip: „Ir aš **negau**nu teisingo atsakymo.“

Nusigauti galima net į kitą pasaulio kraštą, o vietoj „**kas čia gaunasi (gavosi)**“ taisyklingai sakoma „**kas čia yra, išėjo, pasidarė**“, vietoj „**gali taip gautis**“ – „**gali taip išeiti, būti, atsitikti**“, o vietoj „**gavosi** geri rezultatai“ – „**gauta** gerų rezultatų“.

ĮTAKOTI

Žodžio „**įtakoti**“ nėra Dabartinės lietuvių kalbos žodyne. Tai neteiktinas dirbtinis žodis, bet jis kaip piktžolė kero keroja mūsų kalboje. Pavyzdžiui, straipsniuose, knygose dažnai pasitaiko žodžiu „**įtakoti**“ pagražintų sakinį: „Pavojingi bandymai **įtakuoja** jo sveikatą“, „Stiprus elektromagnetinis laukas **įtakuoja** medžiagos atomų būseną“ ir pan.

Užterštus sakinius reikia sutvarkyti taip: „Pavojingi bandymai **atsiliepė** jo sveikatai“, „Elektromagnetinis laukas **daro įtaką** medžiagos atomų būsenai (**paveikia** medžiagos atomus)“.

Vieta „**įtakoti**“ tinka bent keletas veiksmazodžių (reikia atsižvelgti į stilių ir kontekstą): „**atsiliepti**“, „**paveikti**“, „**veikti**“, „**daryti įtaką**“, „**turėti įtaką / įtakos**“.

LIESTI

Išgirdus sakinį „**Kas liečia** tyrimo metodus, jie labai įvairūs“ taip ir knieti pasakyti: liesti naudojama įrangą tai galima, bet metodu – ne. „**Kas liečia metodus**“ yra neteiktinas vertinys. Taisyklingas sakinytis yra daug trumpesnis ir aiškesnis: „Tyrimo metodai labai įvairūs.“

„**Liesti**“ reiškia „**siekti**“, „**lytėti**“ (paliesk kaktą, ar labai karšta?), „**kibinti**“, „**judinti**“ (neliesk to pikčiurnos, svetimo daikto).

PAJUNGTI

Būna, kad nuo ilgapirščių nukenčia automobilio savininkas – po nakties dingsta akumulatorius. Susikrimtęs žmogelis dejuoja: „Reikės nusipirkti ir **pajungti** naują.“ Bet akumulatorius juk veikia tik **prijungtas**. Žodis „**pajungti**“ nevartotinas reikšme „**prijungti, įjungti**“, bet vartojamas reikšme „pakinkyti, uždedant jungą“, pavyzdžiui, **pajungti** jaučius.

Taigi, reikia sakyti šitaip: „prietaisas **prijungiamas**, o šildymas **įjungiamas**“.

RASTIS

Gyvena sau toks žodis „**randasi**“. Žodis kaip žodis, bet per mūsų kalbą tas „**randasi**“ žygiuoja tarp didžiųjų kalbos klaidų, kai jis vartojamas reikšme „būti“. Pavyzdžiui, ydingai klausiama „kur tu **randiesi?**“ arba teigiama, kad „du taškai **randasi** vienoje tiesėje“. Tiesiog gana paklausti „**kur tu esi?**“, pasakyti, kad tie du taškai **yra** vienoje tiesėje. Kas nors kur nors ne **randasi**, o **yra**. Tai taip ir sakykime!

Jei „**randasi**“ atsiranda laiku ir vietoje, nė vienas blogas žodis prie jo nelimpa ir neveda iš kelio. Pavyzdžiui, jei turime galvoje, kad tu iš kur nors dabar **atsirandi** (išnyri iš bangų ar išsuki iš skersgatvio) arba kas nors pradeda būti, rodytis (po lietaus daug grybų **randasi**), tai veiksmazodžių kertelėje viskas gerai.

TALPINTI

Ar galima ką nors **talpinti internete, spaudoje**? Interneto erdvė iš esmės beribė, informacijos į ją nespraudžiame tarsi į kokį indą ar dėžę. Informacija gali būti **skelbiama, (į)dedama** į interneto svetainę (tinklalapį). Spaudoje informacija taip pat **ne talpinama, o (iš)spausdinama, (pa)skelbiama ar publikuojama**. Žodis „**talpinti**“ reiškia „daryti, kad tilptų“, todėl sugrūdus 100 kopūstų galvų į trijų litrų talpos stiklainį, atsidasus būtų galima ir pasakyti: „**sutalpinau!**“